

היכלי תורה

שיעורי תורה
רשק

ערש"ק פרשת פנחס טו תמוז תשסח ♦ דף היומי בבלי: גיטין ז ירושלמי: כתובות סג

ותקרבנה בנות צלפחד וגו' אבינו מת במדבר וגו' ובנים לא היו לו..

בגמרא: תנא, בנות צלפחד חכמניות הן, דרשניות הן, צדקניות הן. חכמניות הן, שלפי שעה דברו, דאמר רבי שמואל בר רב יצחק, מלמד שהיה משה רבנו יושב ודורש בפרשת יבמין, שנאמר "כי ישבו אחים יחדו" אמרו לו, אם כבן אנו חשובין "תנה לנו נחלה" כבן, אם לא תתיבם אמנו (בבא בתרא קט"ב).

יש מקשים, כאשר אמרו שהיה משה יושב ודורש בפרשת יבמין, למה הוסיפו לומר: שנאמר 'כי ישבו אחים יחדו'. מה יש בפסוק טענה לזכותן של בנות צלפחד יותר מאשר בפרשת יבמין כולה.

והנה שנינו במשנה (יבמות כד, א): מצוה בגדול ליבם. ובגמרא שם אמרו, שדבר זה נלמד מן הפסוק 'והיה הבכור אשר תלד', והקשו: אימא בכור לייבם פשוט לא לייבם, דהיינו, שמא נאמר שדוקא אם לאחר מיתת האב עדיין בכור האחים קיים מוטלת עליו מצות יבום, ואילו כאשר אין כאן בכור, או שאינו רוצה ליבם, אין מצות יבום בשאר האחים כלל. דחתה הגמרא ואמרה: אם כן אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא למה לי, כלומר, הרי מן הפסוק 'כי ישבו אחים יחדו' נתמעט שאם מת האב האחד, ולאחר מיתתו נולד לאביו בן, אין אשת המת זקוקה לאותו קטן להתיבם לו, הרי שהפסוק עוסק בשני אחים שמת הגדול שבהם, ופוטר את הקטן מליבם רק מהטעם שלא היה בעולמו של אחיו הגדול. אי נימא שדוקא הבכור חייב ליבם, אין צורך לטעם זה, שהרי מת הבכור ואין כאן מצות יבום כלל.

אמרו חז"ל, שבנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בארץ, חלק אביהן, חלקו עם אחיו בנכסי חפר, ושהיה בכור ונטל בנכסי חפר שני חלקים. מאחר שצלפחד היה בכור לחפר אביו, נמצא שכשמת הוא לא היה בכור ליבם את אשתו. כאשר טענו בנותיו לפני משה: אם לאו תתיבם אמנו, היו נכונות לטענה שכנגד שאין כאן יבום כיון שאין כאן בכור. לכך דברו לפי שעה, על הפסוק 'כי ישבו אחים יחדו' שנתמעטה אשת אחיו שלא היה בעולמו מיבום, ומתוך כך מוכח שאין המצוה בבכור דוקא, כמו שהוכיחה הגמרא, ואם כן תתיבם אמנו.

ע"פ יעלת חן

נושאי הדף בעלון

שמיעת נגונים מטייפ בזמן הזה.....גיטין ז

קניית קרקע בא"י או עלייה
לא"י.....גיטין ח

כתיבה בלשון לע"ז בשבת.....גיטין ח

נאמנות ערכאות להתיר עגונה.....גיטין ט

דינא דמלכותא בתשלום מיסים.....גיטין י

קריאה ליהודי בשמות של
גויים.....גיטין יא

יציאת אשה לעבודה מחוץ
לביתה.....גיטין יב

מעמד שלשתם באמצעות
ה'טלפון'.....גיטין יג

אכילת מאכלים שהיו בכיס בעת
השינה.....גיטין יג

כפתור ופרח.....עמוד 5

שמיעת נגונים מטייפ בזמן הזה

בשולחן ערוך (או"ח סי' תקס"ג) כתב המחבר, גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם, ואסור לשומעם מפני החורבן, ואפילו שיר בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין. והיינו שלדעת השו"ע אסור לשמוע כלי שיר בכל אופן, ולשיר בפה אסור אם זה במשתה היין.

אולם הרמ"א כתב בשם י"א שדוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה.

באגרות משה (או"ח ח"א סי' קסו) כתב שלשמוע כלי שיר יש לאסור בכל מקום, ואף שיש מתירים שלא בבית המשתה אם אינו רגיל, מ"מ יש להחמיר אף שהוא איסור דרבנן.

עוד כתב שגם לשמוע שירה ע"י מכשיר כמו פטיפון או מכונת טייפ, כלול באיסור זה, כי אין הבדל אם הוא שומע את הכלי שיר מפני הכלי עצמו או ע"י מכשיר, וכך מבואר גם בשבט הלוי (ח"ב סי' נז אות ב, ח"ו סי' ט) שכתב שדבר פשוט שבדורינו שנתרבו כ"כ הכלי שיר, הלב יודע שזה נקרא 'רגיל בהם' כידוע ממנהג המחזיקים כלים אלה, ואיסור גמור הוא, ולמעשה לבושתינו ולצערינו כמעט נשכח הלכה פסוקה הזאת ואין לנו לימוד זכות גמור.

אולם בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' סד) כתב סברא גדולה להתיר, שכיון שבשעת הגזירה לאסור הזמרה מטעם אבלות לא היה עדיין הטייפ לא חל הגזירה על זה, וכמו שמצאנו כיוצא בזה בבית יוסף (סי' יג הו"ד במג"א או"ח סי' שא"ק נח ובמחצה"ש שם) שכתב, שכיון שבימיהם לא היה גנאי לא אסרו חכמים אע"פ שבימינו איכא גנאי מ"מ לא נגזור ונחדש גזירה חדשה ונשאר בהיתרו, ואין זה דומה למין כלי זמר שיתחדש אע"פ שלא היה בשעת הגזירה, שודאי אסור משום שהגזירה היתה על כל מיני כלי זמר, והסברא נותנת שאף כל זמן שיתחדשו בכלל, אבל הטייפ שאין רואים כלל המנגן ובא ממרחק רב עפ"י חדשות הטבע מיקרי פנים חדשות ואינו בכלל הגזירה, ואף שהיא רק סברא בעלמא ומי שירצה יכול לדחותה מ"מ סניף יש להיתר.

ומכל מקום כתב השבט הלוי (שם) שאלו השומעים הכלי שיר, משמיעים זמר קודש וזמר מצוה לעורר הלבבות מותר, או למי ששומע לפקח עצמונו ש"ל שבגדר מצוה הוא כאשר כבר כתב הגאון מהרש"ג (ח"ב סי' קנה).

במעלת השיר כבר מבואר ברמב"ם בשמונה פרקים (פ"ה) שכתב, מי שהתעורר עליו מרה שחורה יסירה בשמיעת הניגונים ובמיני זמר, כי הנפש תלאה ותעכור המחשבה בהתמדת עיון הדברים הכעורים, כן צריכה הנפש גם כן להתעסק במנוחת החושים בעיון, לפיתוחים ולענינים הנאים, עד שיסור ממנה הליאות.

כך מבואר גם בדברי רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר שני סד-ה) ששיבח את חכמת המוזיקה, וכתב 'אומתנו מכבדת הניגונים ומעמדת אותם על הגדולים שבעם, והם בני לוי מתעסקים בניגונים בבית הנכבד בעיתים הנכבדים ושמה היתה מעוררת הנפשות, כאשר יאמר עליה שהיא מעתקת את הנפש ממדה אל הפכה'. ועיין עוד בפניני הלכה סוטה (מח). על עניין המוזיקא, ובספר שלטי הגבורים (ר' אברהם הרופא בן ר' דוד משער אריה, שנת שע"ב) שהאריך לבאר את עניין עבודת הלויים בכלי שיר, ובמעלת ודרך כל כלי וכלי.

קניית קרקע בא"י או עלייה לא"י

בסוגיין מבואר שלצורך ישוב א"י מותר לכתוב שטר ע"י גוי בשבת לקנות קרקע מהעכו"ם. בטעם הדבר שלשאר מצוות לא התירו חז"ל לעבור על שבות, כתב הריב"ש (סי' שפז), שאני ישוב ארץ ישראל שאינה מצוה לשעתה, אלא מצוה המתקיימת לעולם, ומצוה ותועלת לכל ישראל, שלא תשתקע ארץ קדושה ביד כותים, ואפשר, שלפיכך יחדו להם בגמרא מצוה זו, לומר שאין מתירין כן בשאר המצוות, ואין אומרים במצוות זו דומה לזו, שאין אנו יודעים מתן שכרן של מצוות.

והנה הריב"ש (סי' קא) נשאל אם מותר לעלות לארץ ישראל בשבת בספינה שמלחיה נכרים, עפ"י המבואר בסוגיין שהקונה שדה בא"י כותבין עליו אוננו ואפילו בשבת, אם כך כתב השואל כ"ש כדי לעלות לא"י שיהא מותר לעבור על שבות.

אולם הריב"ש לא הסכים לק"ו זה, וכתב 'ומה שכתב המשיב ההוא, ועשה ק"ו מהקונה שדה בא"י, שכותבין עליו אוננו ואפי' בשבת, והתירו שבות דאמירה לכתי במלאכה דאורייתא משום ישוב א"י, ואמר שהקונה קרקע שהוא שם, דבר מצוה קלה לגבי העליה, לא דיבר נכונה בזה, דאדרבה, הקונה שדה מן הכותי היא מצוה גדולה מן העליה, כי העליה היא מצוה לשעתה, ולעצמו לבד, ולא נתיר בה שבות, בין דמעשה בידיה בין דאמירה לכתי במלאכה דאורייתא, אבל ישוב א"י, אינה מצוה לשעתה, אלא מצוה המתקיימת לעולם היא, ומצוה ותועלת היא לכל ישראל, שלא תשתקע ארץ קדושה ביד טמאים, ואין למדין ממנה לשאר מצוות.

כתיבה בלשון לע"ז בשבת

הרמב"ם (שבת פ"א ה"י) כתב, הכותב בכל כתב ובכל לשון חייב, אולם הרמ"א (או"ח סי' שו"א) העתיק בשם או"ז, שכתובה אחרת חוץ מכתב אשורי הוא רק מדרבנן.

ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תניא או"ח סי' לג) כתב, נלע"ד הוכחה מדברי הגמרא (בסוגיין) לדעת הרמב"ם והתוס' שכל כתב הוא מן התורה, הקונה בית בא"י כותבים עליו אוננו בשבת, ומתמה הגמרא בשבת סלקא דעתך, אלא כדרבא אומר לנכרי ועושה, והנה ממה שהקשתה בשבת ס"ד, ואם יש איזה כתב שאינו אסור מן התורה, א"כ אין כאן תמיהה כל כך מפני שיכתוב בכתב שמותר מהתורה, ואף שבאמת אפי' במקום מצוה לא הותר לישראל שיעשה בעצמו אף דבר שהוא רק שבות אם אינו עושה ע"י שינוי, וכאן הרי אינו עושה ע"י שינוי, מ"מ אף שהדין הוא כן, מ"מ לא שייך לתמוה כל כך על הברייתא המתרת. אלא ודאי שכל כתב הוא מן התורה.

ובביאור הלכה (שם ד"ה בכתב) כתב, שכל הראשונים ס"ל שעל כל כתב של כל אומה חייב מן התורה, כמבואר ברמב"ם ובאלפס וברא"ש וברוקח, וכן מוכח מתוספות בסוגיין בענין דלוקח בית מא"י, שכתב שלהם הוא ג"כ איסור דאורייתא, אלא דמשום ישוב א"י התירו בזה אמירה לעכו"ם.

בסיום דבריו כתב הביאור הלכה, היוצא מדברינו דכל הראשונים אזלי בחדא שיטתא כפשטא דמתניתין הנ"ל, דעל כל כתב וכל לשון חייב, ודברי האו"ז והגה"מ (תפלין פ"א) שהביאו בשם רבינו יואל, דעת יחידאה היא, ונדחית מכל הני רבוותא הנ"ל, והאור זרוע הוא יחיד בדבר ולא מצינו לו חבר.

נאמנות ערכאות להתיר עגונה

בענין ערכאות של עכו"ם האריכו הפוסקים אם נאמנים להתיר עגונה, דהנה פסק הרמב"ם (גירושין פ"ג ה"ג) שאם שמע מערכאות של גויים שאמרו הרגנו פלוני אין נאמנים, שהן מחזיקין ידי עצמם בכזב כדי להטיל אימה.

ברם כתבו הפוסקים לדון האם ערכאות נאמנים באופן שיש כתב רשמי של ערכאות, ומשום שאפשר לומר שאין אנו חוששים שכתבו מסמך רשמי בשקר, ולא עשו כן אלא משום שאמת כתבו, או שגם באופן זה חוששים שכתבו כן כדי להחזיק ידי עצמם.

ובסדר אליהו רבא (סי' ג) כתב בנידון שטר אפטרופסות של ערכאות שהיה כתוב בו שלהיות שפלוני נהרג ע"י המלכות ממנים אפטרופוס על נכסיו, שזה אינו ענין לשמע מקומנטריסין [שאינו ודאי שמת], דכי אמרינן דמילתא דשייכי בה עבידי לאחזוקי שיקריהו, היינו דווקא כשאומרים כן בעל פה, או אפילו ע"י כתב כשהוא כתב בעלמא ככתב השלוח מאיש לחבירו, אבל שטר העשוי בערכאות כי הא דנידון דידן, ודאי לא עבידי לשקורי, אדרבה בהא אמרינן דלא מרעי נפשיהו כדאמרינן בגמרא בהדיא בטעם הכשר שטרות העולין בערכאותיהם.

וכ"כ הרמ"ץ (שו"ת סי' יא אות ב-ג) דהא דערכאות אינם נאמנים היינו דווקא כשאמרו כן במסיח לפי תומו דעלמא, אבל בכתוב כן בספריהם נאמנים אפילו כשנהרג במשפטם, דמה שאמרה הגמ' דשמע מקומנטריסין פלוני נהרג אינו נאמן מיירי באמרו כן שלא במושב משפטם, אלא דרך סיפור שמועות דאז אין להם כח ערכאות, אבל כשכתוב בספריהם שפלוני נהרג במשפטם נאמנים מצד ערכאות, דלא מרעי נפשיהו דהך חזקה אלימא טובא ואפילו להוציא מזמן.

אמנם יותר מזה כתב הדבר אברהם (שו"ת ח"ג סי' טו) לגבי אדם שנתפס ונידון בבית משפט הגבוה ויצא דינו ליהרג, והיה נוכח שם יהודי ושמע את הפסק דין, ואח"כ נתפרסם על ידם בעיתון שהפסק דין נתקיים, וכתב בתוך הדברים שענין עבידי לאחזוקי שיקריהו לא שייך השתא בשלטון מסודר, ואינם צריכים להתפארות, וכן יש לחלק בין קומנטריסין שבימיהם, ובין העיתונים ועורכיהם של ימינו, ובשם חכם אחד כתב שאפשר לחלק בין אמרו בעל פה ובין כתבו באופן רשמי וערכאות של זמננו.

אך יש מן הפוסקים הסוברים שאף בכתב רשמי של ערכאות חוששים שהם משקרים. ובבית אפרים (סי' לא) כתב בנידון של אדם שהלך למלחמה, ולקחה העגונה כתב העתק מפנקס הצבא שמת במקום רחוק מבית חולים, וכתב שצ"ע בנידון דידן אם להאמין מטעם ערכאות דבמילתא דשייכי בה עבידי לאחזוקי שיקריהו, ומאן לימא לן שבנידון דידן לא מיירי נמי באופן של שייכי בה, כי בהחפזם לנוס ובאים למקומם כהתגב העם הנכלמים בנוסם מהלחמה, והרבה בורחים בדרך הילוכם או קודם לזה וזה חרפה להם, וכדי לגול חרפתם מעליהם עבידי לאחזוקי שיקריהו שמת וכיוצא בזה, שאין להעלות על הכתב, ומי יודע דרכיהם ונימוסיהם בעת מלחמה וכו', ולכן כל מקום שיש לתלות שיש להם כוונה בעדות זו תולין.

דינא דמלכותא בתשלום מיסים

בבבא בתרא (נד:) אמר שמואל, דינא דמלכותא דינא. ופירש הרשב"ם, שכל דיני מיסים וארנוניות ומנהגי משפטי המלכים שרגילים להנהיג במלכותם דין הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטי, הילכך דין גמור הוא.

ובשו"ע (ח"מ סי' שסט ס"ו) כתב המחבר מוכס שפסקו המלך ליטול דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבותו למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בחזקת גזלן, משום דדינא דמלכותא דינא. ולא עוד אלא שהמבריה ממכס זה, עובר [על לא תגזול, הג"ה] מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך עובד כוכבים. והיינו שהיותו והקרקע שייכת למלך והמיסים הם דמי השתמשות בקרקע על כן אם אינו משלם חשיב כגזלן.

אך ברמ"א (שם) ובביאור הגר"א (ס"ק כג) מבואר שיש בזה דעה נוספת, שאין הגדר בזה כגזילה אלא שמדינא דמלכותא דינא יש למלך זכות לגבות תשלום מבני המדינה, ואם אינם משלמים הרי זה כאדם שהלווה כסף מגוי, שהדין הוא (רמ"א ח"מ סי' שמח ס"ב) שאם אינו יודע מותר [זה לשון הרמ"א שם] טעות עובד כוכבים, כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלוואתו, מותר, ובלבד שלא יודע לו, דליכא חילול השם. וי"א שאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו, מותר.

ומאחר וכך כתבו הפוסקים שלכל הדעות אסור לכתוב שקר במסמכים המגשימים לשלטונות המס מאחר שיש בזה שקר ולדעה הראשונה גם לא תגזול, אלא שלדיעה השנייה מותר להעלים מס באופן שאינו צריך לשקר ולא יודע מכך לגוי, (משפטי התורה סי' א).

אולם בגמ' בבא בתרא (ה.) אמרו, אסור להטיל מס על תלמידי חכמים העוסקים בתורה, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רמג ס"ב). ובשו"ת מהרי"א ענגיל (סי' ד) כתב, 'כל מי שיש לו עינים לראות ולב להבין בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים יראה ויבין שדעת כולם שוה דלא שייך דינא דמלכותא דינא אלא בדברי חק ומשפט חקוק מאת המלך מפורש וברור בלי שום ספק ושקול הדעת וכו' אבל בדברים התלויים בשקול הדעת מהשופטים הממונים בערכאות, שמחזיקים בדינים שסדרו להם חכמיהם הקודמים בספריהם כמו שיש להם קצתם מהיונים וקצתם מהרומיים וקצתם שחדשו להם לפי מצב המדינות ודנים על פיהם בשקול דעתם, מעולם לא עלה על דעת איש ישראל שיש לו קצת מוח בקדקדו לומר עליהם דינא דמלכותא דינא, אבל הם הם ערכאות של נכרים שהזהירה אותו התורה הקדושה שלא לדון בפניהם אפילו בדברים שדיניהם שוה לדיני ישראל וכו', אמנם כבר הוזהרנו לשמוע אל כל מצות המלך יהי' מישראל או מאומות העולם מחוייבים אנו להיות עבדים נשמעים לכל פקודיו ומצותיו, ובלבד שלא יעבירונו על מצות השם'.

ותדע שהרי כל פסקי דיניהם הנקראים סענטענצין גם אצליהם אינם נחשבים לדינא דמלכותא דינא, ואין להביא ראיה מפ"ד אחד שלהם על כיוצא בו, ואפילו שלחו ממקום משפט היותר גבוה כידוע מנימוסי משפטיהם. ועוד אנו רואים מעשים בכל יום שמבטלים פסקי דיניהם של השופטים ממי שלמעלה מהם, וגם משתנים לפעמים משפט ב' ענינים שוים בכל כלליהם ופרטיהם בשני מקומות המשפט ואין אומר השב, וכמה פעמים ראינו ענין אחד נופל ליד דיין והוא מחייב וכל היועצים חבריו מסכימים עמו, וכשיפול ליד דיין אחר ענין דומה לזה בכל הצדדים לגמרי ובאותו מקום המשפט הוא מזכה ואין נודד כנף ושניהם מוחלטי'. איה איפוא נאמר שכל משפט חרוץ מאיזה מאגיסטר' או מאיזה שופט בעיר או בכפר יש לו דד"מ, א"כ בטלו כל דיני תוה"ק ואויבינו פלילים, ישתקע הדבר ולא יאמר, והביא שכן מבואר ברשב"א בתשובה (ה"ג סי' קט) ובעוד ראשונים. וע"ע בשו"ת השיב משה (ח"מ סי' ז).

קריאה ליהודי בשמות של גויים

במדרש (בראשית רבה לז ז) הובא בשם ר' יוסי ורשב"י, שהראשונים ע"י שהיו מכירים את יחוסיהם היו מוציאים את שמן לשם המאורע, אנו שאין מכירים את יחוסינו אנו מוציאים לשם אבותינו. רשב"ג אומר הראשונים שהיו משמשי ברוח הקודש היו מוציאים לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו משמשי ברוח הקודש אנו מוציאים לשם אבותינו.

ביסודי ישורון (ח"ב עמוד קצד) ביאר, שעד דורם של ר' יוסי ורשב"י היה מנהגם לתת שמות לפי קורותיהם הפרטיים, ולפי זה מובן מדוע שמות התנאים והאמוראים אינם לקוחים מכתבי הקודש, שקריאת שמותם היה לפי קורותיו הפרטיים של כל יחיד ויחיד, ולפי שגם עמי הארץ לפעמים קראו שמות בניהם ע"פ המאורעות, נזדמן לפעמים בגורלם ששמותיהם שווים ודומים לשמות הגויים.

אולם בארץ ישראל שהיהודים דיברו בלשון הקודש, לא נזדמן בגורלם ששמותם היו כשמות העכו"ם, שהרי הגויים אשר סביבותיהם דיברו בשפות אחרות וקראו לבניהם שמות בשפתם, ולכן אינם שווים ודומים לשמות הגויים.

לפי זה ביאר מה שאמרו בסוגיין, גיטין הבאים ממדינת הים ועדים חתומים עליהם אע"פ ששמותיהם כשמות עכו"ם כשרים, מפני שרוב ישראל שבחו"ל שמותיהם כשמות העכו"ם. ולפיכך אע"פ שאחר כך חדל מנהג זה לכנות הבנים עפ"י המאורעות, מ"מ כיון שבדור הקודם היו לאבותיהם שמות אשר נקראו בהם ע"פ המאורעות, לכן אם באו לכנות את בניהם ע"פ מנהגם החדש, הלא בהכרח היו מוכרחים לקרוא בשמות הזרים האלה בכדי לתת שם וזכר לאבותיהם, ומהאי טעמא לא נתכנו בשמות כתי הקודש.

והנה **בשו"ת מהרשד"ם** (יו"ד סי' קצט) דן אם יש איסור לקרוא לעצמו או לבנו בשם נכרי, והוכיח מסוגיין שהדבר מותר, שאם היה בזה איסור דאורייתא, חס ושלום לומר שעברו רוב ישראל באיסור דאורייתא, ואפילו לפעמים אפשר לומר שלא ברשות חכמים עשו כן, מ"מ לגבי רוב ישראל אי אפשר לומר שעשו כך שלא ברשות, ולא מצינו שיש בזה איסור מדינא. אולם כתב שממדת חסידות בודאי צריך להתרחק מן הגויים כפי מדת האפשר.

אולם **בשו"ת מהר"ם שיק** (יו"ד סי' קסט) סובר שיש בזה איסור מדאורייתא, עפ"י הכתוב (ויקרא כו) 'ואבדיל אתכם מן העמים', ו**בחנינך** (מצוה ב) ביאר על מצות מילה, משרשי המצוה שרצה השם יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל, שיהיה נקרא על שמו סימן קבוע בגופם, שיהיה הבדל בינם לבין שאר העמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם. ועיין **בדרכי תשובה** (סי' קעח ס"ק יד), **בשו"ת אגרות משה** (או"ח ח"ד סי' סו) ו**בשו"ת משנה הלכות** (ח"ד סי' קיד).

וב**ספר משכיל אל דל** (ח"א כלל פרט א) האריך בחומרת האיסור לשנות שם עברי, עיי"ש.

יציאת אשה לעבודה מחוץ לביתה

כתב **הרמב"ם** (אישות פ"ג ה"א) כל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקרו, ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לרעותיה ולקרובותיה כדי שיבואו הם לה, שאינה בבית הסוהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת בחודש או פעמים בחודש כפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישיב בזוית ביתה שכך כתוב (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה.

והנה בסוגיין מבואר שהבעל רשאי לומר לאשתו צאי מעשה ידיך במזונותיך, ואין בכך חשש משום 'כל כבודה בת מלך פנימה'. ו**ברש"י** (ד"ה כבודה) ביאר על מה שאמרה הגמ', 'כבודה בת מלך' - כל ישראל בני מלכים.

כך מבואר גם **בשו"ת מהר"י ברונא** (סי' רמב) שכתב שדין 'כל כבודה בת מלך פנימה' תלוי בדין 'כל ישראל בני מלכים', וכשם שדין זה שכל ישראל בני מלכים לא נפסק כהלכה למעשה, כך גם הדין שכל כבודה בת מלך פנימה לא נפסק כהלכה למעשה. ולפי זה פסק בנידון אדם ששכר משרתת אשה או נערה בתולה, והוא שולח אותה על השוק ובבתי הגויים יחידית, והמשרתת אומרת השכרתני לשרת כדרך המשרתות בבית ולא כדרך האנשים היוצאים בחוץ, שאם היא בתולה אסורה ליכנס יחידית בבתי הגויים, ואף במקום שרבים רגילים ליכנס שם אינו יכול לכופה לילך, מפני שיש נשים צנועות נוהגות בצניעות או יראות מרוב שנאה שלא יטילו עליה שם רע או כה"ג. אמנם על השוק בגילוי, רגילות הנשים לילך, אבל הבתולות אין דרכן לצאת לשוק ואינו יכול לכופ.

וכתב שאף איסור יש בדבר, שנאמר לא תצא כצאת העבדים, וכתב בפ"י התורה לר' יעקב בר אשר ז"ל (הו"ד בדעת זקנים מבעלי התוס' פרשת משפטים), וז"ל יש מפרשים שלא ישלחנה בחוץ לעשות מלאכתו אלא תשמשנו בבית, עכ"ל, והתורה הרי מדברת בבתולה ובבתולה אסרה תורה. אך נשים נשואות דרכם לילך בשוק, היות שלהלכה לא אומרים 'כל כבודה בת מלך פנימה'.

אולם **בחתם סופר** (ד"ה כל) ביאר שאע"פ שהאשה באמת מצווה שתהיה כבודה פנימה, מ"מ אין חיוב זה מוטל על הבעל לזונה כדי שתהיה כבודה פנימה, ולכן יכול לומר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך. וכע"ז מבואר גם **בחת"ס** (אבהע"ז ח"ב סי' צט) שאף להלכה אמרינן כל כבודה בת מלך פנימה, עיי"ש.

כיוצא בזה נקט **הגר"י ענגיל בספרו תפארת יוסף** (בראשית יח ט) ש"ל כבודה בת מלך פנימה' נפסק כהלכה למעשה, והוכיח כן ממסכת יבמות (עו:), ועיין **בשו"ת חזון נחום** (ח"א סי' צא אות ג).

ועיין בספר **צוואה מחיים** (יד ב) שכתב **הגר"ח פאלאג'י** 'אשה לא תשב בחנות למכור, ולא תצא אשה בלי מאראמ'ה [כיסוי ראש פנימי לבד מהצעיף העליון] כנהוג, ומכוסה היטב בצניעות, ולא יניחו לנשים לישיב בפתחי שערים בשבת ויום טוב, כי מכשילות הן את העוברים ושבים הרבים'.

אפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה לא אענך עוד וכו' שוב אין מראין לו סימני עניות

'נתון תתן לו ולא ירע לבבך' וכו' (דברים טז ז), עפ"י הגמ' בגיטין אפי' עני המתפרנס מן הצדקה, אם יתן צדקה ירחיב לו הוא יתברך. וזה יאמר נתון תתן לו, לומר אפי' אין לך ותצטרך נתון לך, עכ"ז תתן לו, ולא ירע לבבך בתתן לו, באומרו כי גם אתה עני, כי הלא בגלל הדבר הזה יברכך וכו'. והוא ענין 'ועיניתך לא אענך עוד' (נחום א יב).

(תורת משה לאלשי"ך, ראה)

אמר רב ששת לומר שכותבין עליו אונו ואפילו בשבת

'ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה' (רות א ז) במדרש שהלכו ביו"ט של פסח, פי' שהרי באו תחלת קציר שעורים, שהוא ביום ב' של פסח זמן קצירת העומר א"כ הלכו ביום א' של פסח. ונראה שהתירה לעצמה לילך ביו"ט חוץ לתחום מדברנו, משום שהוא לשוב אל ארץ יהודה, כמ"ש חז"ל בגיטין (ה), שמשום ישוב א"י מותר להעלות בערכאות ולכתוב אונו אפי' בשבת, ועוד ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת אסור במלאכה חוץ לילך כל היום כדי שיצא מן המדבר ויבא לשמירת שבת, וה"נ התירה לעצמה לילך כדי לשוב בארץ יהודה.

(חתם סופר, רות)

דינא דמלכותא דינא

'ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות'. ירמוז כי ידוע מלכות הוא בחינת דין על דרך (גיטין ז) דינא דמלכותא דינא, ומרדכי גימטריא רב חסד, וידוע (עיין בראשית רבה יב) כי העולם לא היה יכול להתקיים במידת החסד לבד שלא היה עונש לרשעים, ושיתוף מידת הדין עם מידת הרחמים. והוא שמרמז ומרדכי היינו רב חסד, יצא מלפני המלך מלך מלכי המלכים הקב"ה בלבוש מלכות, היינו בשיתוף מידת הדין בחינת מלכות עם מידת החסד והרחמים והבן.

(דגל מחנה אפרים, דרוש לפורים)

עבדא בהפקירא ניחא ליה

אין לנו גדול בתורה ומעשים כאליעזר עבד אברהם שהיה זולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים, (יומא כה:) שליט ביצרו כמותו ועליו אמרו חז"ל יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, ובכל זאת כשבקש להתחתן עם יצחק, אמר לו אברהם אתה ארוך ובני ברוך ואין ארוך מתדבק בברוך, עבדות זו שמקורה גסות וענינה שפלות איך אפשר שאדם יתורמם על ידה, ולא רוממות סתם אלא לרומם את ישראל כולו מסוג של עוברי עבירה עד כדי הבטחת ירושה הארץ לדורי דורות. אך האמת היא כי הקושיא היא התירוץ, לבני חם העבדות היא שפלות, ולבני שם העבדות היא נסיון וזיכוך, מי שגסות היא עצמיותו גם כשאינו עבד עבד הוא, נשמתו עבד מהותו עבד כל מהלך רצונו של עבד הוא, כמו שאמרו עבדא בהפקירא ניחא ליה, אבל איש שעצמיותו אצילות היא, כל ריח של עבדות למורת רוח הוא לו, גודל אצילות נשמתו יגדלו יסורי העבדות שלו, ולא רק עבדות ששפלות יתרה בה, אלא גם גרות כזה בשם עבדות תכונה.

(חכמת המצפון, לך לך)

מעמד שלשתם באמצעות ה'טלפון'

בשו"ת הריב"ש (סי' רכב) כתב שאם הנותן שלח 'מכתב' לנפקד או ללוה וכתוב שם שהוא מבקש ממנו לתת את המעות שבידו למקבל וגם ביקשו שיקריא את המכתב בפני המקבל וכך עשה הנפקד או הלוה שקרא בפני המקבל את המכתב של הנותן אין זה מועיל מדין מעמד שלשתן כיון שאפי' אם הנותן שלח שליח במקומו לא מועיל בזה קנין של מעמד שלשתן משום הבו דלא להוסיף עלה הוא הדין דלית' מפי הכתב אלא במעמד שלשתן ממש וכל שכן הוא אם ע"י שליח לא מהני ואע"פ ששלשתם עומדים במעמד אחד השליח הנפקד והמקבל כ"ש מפי הכתב שאין כאן מעמד שלשתן שהרי הנותן מדבר לנפקד לבד שיתן לפלוני ואיך ידע הנותן אם המקבל שם בעת שיקרא הנפקד הכתב כדי שיקנה לו. והשו"ע (סי' קכו סכ"א) הביאו להלכה.

וכתב שם הש"ך (סי' קפט) שה"ה דלא מהני מעמד שלשתן ע"י הכתב של המקבל. והנה בשו"ת דבר יהושע (ח"ד סי' נ) כתב לחדש שמועיל קניין מעמד שלשתן ע"י הטלפון, והיינו כשראונו אומר לשמעון בטלפון, מה שיש לי בידך תנהו ללוי, ולוי עמד ליד הטלפון ושמע גם הוא את השיחה, וראונו יודע שגם לוי שומע את השיחה.

ראיה לכך כתב מדברי הש"ך (סי' קכו ס"ק פח) שביאר שאי אפשר לעשות קניין זה ע"י שליחת מכתב, כיון שאין כאן מעמד שלשתן שהרי הנותן שולח את המכתב רק לנפקד שיתן לפלוני. הרי שלו יצויר שהמכתב יגיע לשניהם הרי זה מועיל, א"כ כשמדבר עמו בטלפון באופן הנ"ל הרי זה מועיל. ועיי"ש עוד מה שכתב בזה.

אכילת מאכלים שהיו בכיס בעת השינה

בספר אזהרת שבת כתב שמה שאמרו (פסחים קיב, יו"ד סי' קטז) שלא ליתן אוכלין ומשקין תחת המטה, היינו רק תחת המטה, אולם אם ישן תחת ספסל וכיוצ"ב, אין לחשוש בזה, היות שבדין זה לא נאמר טעם, ואין לך בו אלא חידושו ואין להוסיף על מה שנאמר בפירוש.

ראיה לכך הביא מהמבואר בסוגיאין, אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה, ומסיק בגמ' דזה מהני תלת מילי דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא, וכתבו הר"ן והרא"ש בשם הרמב"ן דמטעם זה אם עשה הנותן שליח לומר לנפקד בפני המקבל שיתנם לו אינו מועיל דכיון דעשו כהלכתא בלא טעמא אין לך בו אלא חידושו והבו דלא לוסף עליה.

והנה בדרכי תשובה (יו"ד סי' קטז ס"ק לו) כתב בשם המזמור לדוד שדבר ברור שאין בכלל 'אוכלים תחת המיטה' מה שנוהגין להניח התבשיל בין כר לכסת כדי לשמור חומו וכדומה דלא מקרי תחת המטה אלא בקרקע שתחתיה ממש. ומוכח מדבריו שנקט שאין לך בו אלא חידושו, והיינו מה שנאמר בעיקר הדין, 'תחת המטה'.

ועיי"ש שהביא (שם ס"ק לח) מספר שערי רחמים בשם הבנין עולם שהגר"א אסר בדיעבד סוכר שהיה מונח בתיבה שישן עליה אדם.

ובשו"ת שלמת חיים (ח"ב סי' ז) דן אם מאכל מונח בכיס בגדו של אדם ישן על המיטה אם יש לחשוש בזה, וכתב שאין בזה קפידיא בזה, כיון שאין לרוח רעה רשעה להכנס אלא דווקא תחת המטה, עיי"ש.

ובשו"ת אז נדברו (ה"ז סי' עב) נשאל אם יש לחשוש באוכלים שהיו תחת עגלה של תינוק, והשיב שדוקא תחת מטה אמרו ואנו מחמירין אפי' במטה המיוחדת לשינת עראי, אבל מ"מ מיטה אמרו ולא עגלה, ועל כן אין להחמיר בזה. וכיוצא בזה מבואר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קיז).

מתיבתא

חוזרים ללמוד
כמו בישיבה

עכשיו כשמתחילים ללמוד את הישיבישע' מסכתות
הצטרף לרבבות מנויי מתיבתא ותחזור באחת
לחדוות הלימוד כמו בישיבה

מוקד הזמנות:

1800-22-55-66

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

להגדיל תורה ולהאדירה